

A típusok részletezését megismerhetjük a már eddig is idézett szerzők műveiből, de ajánlhatom még „A szamoszegi ragadványnevek rendszere” című saját dolgozatomat is /MNyj. XII; 109--135/.

Annyit lezárásképpen hangsúlyoznom kell, hogy a rendszerezésnek ez a legutóbbi típusa szolgáltatja névtudományunk számára a legtöbb adalékot, s így művelése is a legáltalánosabb. A magam részéről viszont az olyan komplex-rendszerezéseknek vagyok a híve, amelyek egybefoglalják az összes, itt ismertetett feldolgozási lehetőségeket.

Ezzel én mondanivalóm végére értem. Búcsúzásként megköszönöm szíves figyelmüket. Hiszem, hogy az a Zala megye, amelyik a földrajzi nevek kutatásában úttörő módon olyan nagyszerűt alkotott, mint a „Zala megye földrajzi nevei” című kötet, egyéb tulajdonnevek kutatásában is életörő. Kívánok ebben az életörésben ifjú és idős kutatónak egyaránt kiemelkedő sikereket.

BALOGH LÁSZLÓ

A MAGYAR MESEI TULAJDONNEVEK KIS ONOMASZTIKÁJA

Néhány évvel ezelőtt összeállították a magyar népmesékben előforduló tulajdonnevek adattárát. /Pontosabban az adattár első részét, amely a legismertebb publikációkra terjed ki./

Ez a munka most is továbbfolytatódik, máris igazolható azonban néhány olyan sejtés vagy felismerés, amelyet korábban nem lehetett volna a r á n y s z e r ű e n is igazolni.

Noha a mesei stílus és poétika elidegeníthetetlen kelléke egyfajta sajátos mesei névadás, és ennek „meseszerű” voltát a kutatás mindig elismerte, voltaképpen soha nem kísérelték meg, hogy legalább néhány vonatkozásban megmagyarázzák a mesei nevek és névadás sajátosságait.

Dolgozatomban egyetlen fontos jelenségre szeretnék példákat hozni: a mesei nevek k i c s i n y í t ő /miniatürizáló/ típusait kívánom bemutatni. Csupán a feldolgozott magyar anyagból veszem példáimat, mivel azonban nemzetközileg is jól ismert, általános jelenségekről van szó, néhány esetben utalok az illető név nemzetközi megfelelőseire. Végezetül e jelenség szemantikáját és pragmatikáját illetően teszek néhány megjegyzést. Ugy gondolom, a jelenség okát is meg tudjuk adni.

Természetesen ez csak egyetlen vonása a mesei névadásnak, de tudomásom szerint ez a leginkább sajátos. Ezen kívül még van néhány érdekes fonotaktikai vonatkozása a mesei tulajdonneveknek, amely kérdéssel egyszer külön kell foglalkozni.

Adataimat, ahol ez szükséges, abban a jelzetrendszerben adom, ahogy ezeket a hivatkozott adattár említi /MAROSI TERÉZ, Tulajdonnevek a magyar népmesékben. Bp., 1981. -- Magyar Névtani Dolgozatok 13. sz./

I. S z e m é l y n e v e k és d i m i n u t i v u m a i k. A mesei szereplők nevei a közismert keresztnevek /pl. Ábel, Ádám, Ágnes, Ambrus stb./. Feltűnő azonban, hogy igen gyakran a diminutív formákban szerepelnek: András -- Andrikó, Andris, Bandi, Bandika; Anna -- Aniska, Annus, Annuska, Panna, Panni stb. Ez nemcsak a mesék fiatal vagy gyermek szereplőire terjed ki, hanem a felnőttek is ilyen néven fordulnak elő.

II. M o r f o l ó g i a i l a g d i m i n u t i v s z e m é l y n e v e k. Kedvelt a formailag diminutívnek tűnő név: Zsuzsi, Jutka, Ibronka, Ilona, Juliska, Kata, Kati, Katica, Kató, Zsófi, Klári, Mari, Mária, Mariska, Piroska, Rozi, Rózsika stb. Feltűnő, hogy e csoportban szinte kizárólag női neveket találunk. Talán ennek a különbségnek az az oka, hogy a hasonló férfineveket, amelyek ugyanilyen gyakoriak a mesékben /p. Gyurka, Jancsi, Jóska, Laci, Miska, Pali, Pista/ az anyakönyvek nem tekintették „hivatalos” férfineveknek, a morfológiailag diminutív női neveket viszont igen. Pusztán formailag az ilyen férfi és női nevek egyformán gyakoriak.

III. C s a l á d n é v + d i m i n u t i v s z e -
m é l y n é v. Igen gyakori, pl. Ámi Gyuri, Bagi Jóska, Ba-
log Gyuri, Barna Jóska, Bátori Julcsa, Bece Andriska, Borben
Pesta, Bucsi Gyurka, Buli Jankó stb. Természetesen itt a köz-
beszédben megszokott megszólító és közvetlen formák is szere-
pet játszanak, mivel azonban mindenféle mesei szereplőnek le-
het ilyen neve, e megoldás általánosnak tekinthető.

IV. S p e c i á l i s m e s e i n e v e k a z
e l ő b b i e k I--II--II a n a l ó g i á j á r a. Olyan
nevek esetében, amelyek csak a mesében fordulnak elő, ugyan-
ezeket a kicsinyítő formákat találjuk meg. Néhány példa:

IV/I altípus: Arancsi /26:530/, Bájoska /25:427/, Bor-
zaska /25:427/, Fajszikó /20:245/ a mesei szereplő erdész, a
név a fa szóból eredhet, Görbicze /10:184/, Könyvenke /18:
117/, Szélike /2:385/, Szépíke /10:221/; Turánka /10:265/ stb.
Ezekben voltaképpen tulajdonságok kicsinyített alakja szere-
pel mesei névként.

IV/2 altípus: Kisokoska /10:376/; Tündérke /10:110/, Is-
tenke /10:176/. Ide tartozik néhány rendkívül ismert mesei
név, mint a sokféle változatban élő: Hamupipőke, Hófehérke
vagy Nemtudomka, amelyeknél a kicsinyítés biztosnak vehető.

IV/3 altípus: Pipa Misó /10:438/, vagy egész mesei név-
sorozatok, mint pl. Büvellő Tündérke, Gillike Tündér, Illangó
Tündér, Szemőke Tündér /mind 10:110/. Ilyen jellegű 'Hamupi-
pőke' jelentésű nevek is gyakoriak: Hammas Jutka, Hamujutka
Jancsi, Hamvas Gyurka stb.

V. A p r ó l é n y e k r e , k i s t e r m e t ű -
e k r e u t a l ó s z e m é l y n e v e k. Ezek morfoló-
giailag igen különbözők lehetnek. A nagyság, pontosabban az
'apróság' megjelölését illetően három meghatározott /és egy
meghatározatlan/ csoportjukat különböztethetjük meg.

V/1 altípus: hosszmértékkel megadott apró lények nevei:
Arazos Tóbiás, Bakarasz János, Bakarasztnyi, Hüvejmónár,
Hüvely Pici, Hüvelyk Matyi, Kis Bakarasz Ember, Singszakállu
stb. Néha csak a név utáni megjelölés utal erre, pl.: Rupcsen-
Hencsen háromaraszos emberke /18:201, a név maga a Grimm-mesék

Rumpelstilzchen-jéből származik/. Ej-haj háromarasztos ember /18:61/.

V/2 altípus: apró mesékkel egyeztetett apró lények nevei: Borsszem Jankó, Borsszemvitéz, Borsvitéz, Gyöngyharmat János, Köles, Ribizli János, Ribizli Klári stb.

V/3 altípus: apró állatokkal egyeztetett apró lények nevei: Tücsök, Tücsök Miska, Trücsök Matyi, Szücskő = Szöcske, Prücsök stb. Néha kombinált névben fordul elő ilyen elem, pl. Csóré Csutak Prücsök /20:447/.

V/meghatározatlan altípus: csupán a szereplők kicsiségére utal: Kisember, Pici, Nagyszakállas kisember, sőt Tirpe-Törpe Gyurka.

VI. N ö v é n y n e v e k , v i r á g n e v e k é s e g y é b á t m e n e t i f o r m á k. Főként a fenti névcsoportok ismeretében arra gondolhatunk, hogy néhány nővényre vagy természeti jelenségre utaló név is apró, kicsiny mesei szereplő konnotációval is rendelkezik. Pl.: Gyöngyharmat János, Tulipán János, Tulipán /leánynév/, Tulipánleány, Virágfi János. Néhol összetett formák utalnak arra, hogy a név kicsinységre mutat: Csóré Csutak Prücsök /20:447/.

VII. K i c s i n y k é n t é r t e l m e z h e t ő n e v e k. A fenti névcsoportok ismeretében nem tarthatjuk véletlennek, hogy néhány mesei névben külön is előfordul a kicsinység megnevezése. Pl. Kiskutya Gyurka /26:491/, Király Kis Miklós /23:90/. Egész sor olyan mesei nevet ismerünk, ahol a családnév funkciójában a „kis” szó szerepel: Kis István, Kis Jankó, Kis Julcsa, Kis Juliska, Kis Pétör, Kis Pista, Kis Sándor, Kis Zsófi stb. Más mesei nevekben a nevek morfológiája utal a kicsinyítésre: Csalóka, Csalóka Péter, Tilinkó, Tillinkó Jankó /ez a név minden bizonnyal Till Eulenspiegel nevéből került a magyar mesekincsbe. Amint ezt a 'kígyó'- vagy 'kígyóbőrű' hős megnevezései mutatják /pl. Kígyóbőrű Szép Jánoska, Kígyófújó eredetileg bizonyára "Kígyófejű" Szép Jánoska, Kígyó Jancsi stb./, itt is feltételezhetjük, hogy a hős kicsiny.

Szemantikai megjegyzések.

A vizsgált magyar anyag tanúsága szerint minden mesei műfajban előfordulnak az ilyen diminutív formák. Nem látunk különbséget az egyes mesélők, dialektusok között, sőt, amint adataink bizonyítják, a 19. századtól korszakonként sincs különbség. Nem a most vizsgált anyagból, hanem a magyar mese történeti forrásirodalmából tudjuk, hogy népmesék, gyermekmesék, fordítások szövegei egyaránt élnek ezzel a megoldással. Egyik legkorábbi, ma is ismert mesei nevünk már ilyen: Királyfia Kis Miklós /idézi 1578-ban Bornemissza Péter: Ördögi kísértetek c. prédikációskönyvében/.

Néhány szemantikai és morfológiai megjegyzést máris megtehetünk az anyaggal kapcsolatban.

1. A teljes formában, illetve diminutív alakban előforduló egyszerű keresztnevek aránya kb. 2:3 az utóbbiak javára.

2. Egyes keresztneveknél sokkal gyakoribb a teljes, mint a diminutív alak, főként szentek neveinél. Pl. Péter - Péterke, Miklós - Miklóska, Sándor - ... . Más neveknél /János - Jancsi, Jankó; József - Jóska; Mihály - Misi, Miska/ nagyjából egyenlő a kétféle forma megterhelése. Ismét más neveknél /pl. Gyuri, Gyurka - György; Pista - István; Laci - László/ a kicsinyített alak a leggyakoribb.

3. Női keresztneveknél néhol gyakoribb a teljes név /Ilona - Ilonka/, általában azonban a diminutív formák a gyakoribbak /Mariska - Mária/. Főként a morfológiailag diminutív nevek /lásd a II. csoport adatait/ a női nevek körében a gyakoribbak.

4. A fentiekben /1--2--3./ jellemzett arányok nem sejtetnek különbséget a férfi- és a női nevek között.

5. A mesék nem emberi szereplőinél nehéz a fenti adatokat értékelni, mivel a nevek gyakran értelmezhetetlenek e szempontból.

6. A kételemű neveknél /ezek a magyarban családnév + keresztnev szerkezetűek/, illetve az ezek mintájára alkotott háromelemű neveknél /kettős családnév vagy két keresztnev/ nagyjából egyforma arányban fordulnak elő teljes és diminutív ne-

vek. Type szempontból valamivel több a diminutív forma, token szempontból ez azonban kiegyenlítődik.

7. A mesék nem emberi szereplőinek gyakran emberi jellegű neve van /családnév + keresztnév/ pl. Drumó Elemér /22:282/. A kicsinyítésnél elég az egyik névelem ilyen megformálása. Pl. Araszos Tóbiás, Bakarasz János, Gillike Tündér, Büvellő Tündérke. Ritkábban mindkét névelem kicsinyített. Pl. Hüvelyk Matyi, Ribizli Klári. Van ennél bővebb forma is: Tirpe-Törpe Gyurka. Nem látni különbséget e tekintetben férfi és női szereplők között.

8. A kételemű mesei neveknél elégséges az egyik elem kicsinyítése. Pl. Bolond Jankó, Csalóka Péter, Csunya Zsuzsi, Fanyűvő Jankó, Félelömkereső Jancsi, Hazug Gyurka, Huncfut Jankó, Szép Ilonka, Sziépjány Ibronka stb. Itt gyakoribb a keresztnév kicsinyítése. Női és férfi nevek között nincs számottevő különbség.

9. A kételemű mesei neveknél lehetséges mindkét elem kicsinyítése is: Borsszem Jankó, Hüvelyk Matyi, Tillinkó Jankó. Ez a megoldás azonban ritka, női nevekkal kapcsolatban nem fordul elő.

10. Néhány esetben a fentebbi /8., 9. pontok/ megoldások alapján értelmezhetünk egyes mesei neveket: pl. Zolika kisasszony /25:513/ férfinév kicsinyítése. Tündéraszonyka /10:133/, Gyöngyharmat János /7:250/, Tücsök Miska /20:286/, Kiskutya Gyurka /26:491/.

11. Elhomályosult nevek esetében legalább a névadás egyes vonatkozásait értelmezhetjük így. Pl. Disznóficó /5:398/, vagy Tánci Vargaluska /9:304/. Néhány esetben a neveket kontaminációnak tekinthetjük. Pl. Hamujutka Jancsi /5:413/ előzménye a férfinév /mint Hamvas Gyurka/ és egy hasonló funkciójú női név /Hamvas Jutka/. Itt a mesei sztereotípiák kialakulása teszi lehetővé, hogy a kicsinyítés mintegy megismétlődjék.

P r a g m a t i k a i m e g j e g y z é s e k .

1. Feltűnő, hogy hasonló kicsinyítés nincs a mesei állatneveknél, földrajzi neveknél, legyenek azok köznapiak vagy sajtóosan mesei jellegűek. Ugy látszik, itt a fabulozitás más nyelvi eszközökkel van megvalósítva.

2. A kicsinyítés nem csupán a mesében szereplő törpékre vonatkozik, azokra azonban általában véve jellemző. Nincs viszont egyetlen szemantikai eljárás, amely a törpék nevének képzési szabályát megadná. Néhány általában ismert mesetípus /pl. AaTh 500 The Name of the Helper, AaTh 503 The Gifts of the little People/ egy-egy nyelvterületen belül is más-más névtípust adnak a törpéknek. A legteljesebb adatsort, több mint száz mese alapján a lett katalógus tartalmazza /K. Arajš--A. Medne: Latviesu pasaku tipu raditajs. Riga, 1977. 79./ itt mintegy negyvenféle néven fordul elő a törpe, ezek közül csak néhány tipikus változatot mutatunk be: Lukulukulocins 'luku + luku + 'vonó', Niecins 'semmiség', Vitintruds, Bitentruds, Vipintruds, Ritintruds ugyanaz a VITIN + truds 'elhaló, halódó', Vitenbergits 'Wittenberg', Liverpools 'Liverpool', Timtamtunas 'angol Tom-Tit-Tot ugyanebben a mesetípusban', Briksveders, Prisveders 'recsegőgyomor', Dudelzaks 'német Dudelsack', Zipuripudinkisburis 'ZIPURI +pudding + kalitka', Lipu Tinins 'fa-ragadvány ládikó', Tifentruds német 'mélység' + 'elhaló, halódó' stb. Feltűnő, hogy itt a köznapi /lett/ nyelvtől eltérő szavak fordulnak elő, ugyanakkor a kicsinyítés, amely pedig igen gyakori a lett mesékben, szinte teljesen hiányzik. A törpék nevei nem automatikusan diminutív formák a mesékben.

3. Néhány általában ismert mesetípus hőse viszont, hoha természetére nézve nem kicsiny, nevében diminutív formákat őriz. A legismertebb ezek közül az AaTh 510 /magyar Hamupipőke, angol és rokon Cinderella, francia Cendrillon, orosz Zoluska, lengyel Kopciuszek, olasz Cenerentola, német Aschenputtel stb./. Itt a hős nevééről néhány érdekes összehasonlító adatot is ismerünk. Tudjuk, hogy Nyugat-Európában a francia Cendrillon volt a kiindulópont, és innen nemcsak az európai változatok, hanem például a madagaszkári Sandroy is eredeztethető. /A. B. Rooth: The Cinderella Cycle., Lund, 1951. 61./ Másrészt a mai német alakokban következetes kicsinyítés /Aschenputtel, Aschenpudel, Aschenbrödel, Aschengrüfel/ másodlagos, pontosabban a mesében másodlagos, mivel a 14. századi adatok három kéziratban

még aschenbrodele, aschenploderer és aschencleffenere formát őriznek, mindhárom jelentése ekkor még egyszerűen 'konyhai ki-segítő' /S. Singer: Aschenputtel. In: Handwörterbuch des deutschen Märchens. Band I. Berlin--Leipzig, 1930--1933. 125/. Német nyelvterületen egyébként a későbbi mesei nevek között még legalább tíz diminutív dialektus-forma ismert. /Ugyanott: 126./ A német név eredetéhez még az is hozzátartozik, hogy S. Singer szerint ez görög eredetű, és Rooth összefoglalása szerint /id. mű 110--114/ a görög Akhylo+puttura 'hamu' + 'pudendum' kifejezésből származik, amely előbb a mindig a kemencénél ülő macskát, innen a kemencénél ülő asszonyt, majd egyáltalán a lusta, semmirekellő embert jelentette. Az érdekes csupán az, hogy e görög szóból nemcsak a német Aschenputtel /és rokonai/, hanem a skót Aessiepattle, az írországi Ashy Pet, a dán Askepot, a svéd Askepott, norvég Askepot is leszarmaztak, a fordításon túl mindegyikük megőrizve valami idegenes formát. A mediterráneumban pedig a 'tűzhely-macska' jelentés maradt meg, például a La Gatta Cenerentola, a Gatta Borralheira stb. alakokban.

Egyenként és bonyolult módon lehetne más mesetípusok /pl. AaTh 709 Hófehérke, Schneewittchen, orosz Snegurocka, lett Sniegbaltite stb./ diminutív neveinek történetét bemutatni.

K ö v e t k e z t e t é s e k .

A diminutív mesei személynevek használatának több oka lehet. Ezek egymással is összekapcsolódva olyan mesei nyelvi univerzumot hoztak létre, amelybe belekerülve az új elemek is alkalmazkodhatnak hozzájuk.

1. A mesék ma már általában gyermekek számára szólnak, és általában a felnőttek, ha gyermekhez beszélnek, előszeretettel használnak kicsinyítő alakokat, a nevek esetében is.

2. Az állatmesékben szereplő állatok emberi személyneveinél általános, hogy diminutív neveket használnak, függetlenül attól, mi volt az eredeti név. /Pl. Yogi bear magyar fordítása Maci Laci /két kicsinyítéssel/, Winnie-the-Pooh egy kicsinyítésű eredeti nevéből a magyar fordítás kettősen diminuált formát hozott: Mici Mackó./

3. A mesékben gyakori a kis lények szerepeltetése, nemcsak a törpék ilyenek, hanem valóban kis állatok: hangya, egér, hal, madarak, stb. Ez mintegy kicsinyítő optikát ad a mesének, és a nem magától értetődően kis állatok megnevezése is gyakran diminutív: őzike /őz helyett/, báránka /bárány helyett/, aranyhalacska /hal helyett/ stb.

4. A mesében, főként annak kezdetén fiatalok, gyerekek, még nem felnőttek szerepelnek. Jellemző például, hogy az AaTh 552 /állatsógorok/ vagy AaTh 554 /hálás állatok/ mesében az ifjú hős rendszerint fiatal állatot ment meg, így tesz szert felnőttkori vagy ifjúkori hőstettei segítőire. A felcseperedő hős megnevezésére természetesebb a becenév vagy kicsinyítő név, mint a pontos személynév. Nem véletlen, hogy Petőfi meseeposzában a hős nevét /Kukorica/ Jancsi-ról János /vitézzé/ hőstette végrehajtása után változtatják. /Az igazsághoz hozzátartozik viszont, hogy még ezután is említik őt Jancsi néven, kedvesét pedig mindvégig Iluska alakban -- a mesei névadás szabályai szerint./

5. A mesekutatás régóta kimutatta, hogy különösen a varázsmese hőse társadalmilag felemelkedést képvisel. A kezdetben elnyomott, legkisebb, gyakran félszeg, félreszorított, boldognak és haszontalannak látszó, társadalmi kapcsolatok nélküli /özvegy szülőktől való, árvagyermek, szülei állatok, természetfeletti lények, vagy kitett gyerek, akinek rokonságáról senki sem tud/ hős csodás úton válik a társadalom értékes tagjává, nyeri el a társadalmi rangot és jutalmat. A mesék kezdetén az ilyen reménytelen hősök neve joggal diminutív formát ölt. Talán világszerte is legjobb példa erre a már idézett AaTh 510, mivel e Hamupipőke-mese világszerte ismert, mégpedig mind férfi, mind női főhőssel. Noha a 'hamu' megnevezése csak a már említett európai meseterületen ismert, hasonló elvek érvényesülnek e mese hőseinek más hagyományban való megnevezéseiben is. A mese híres T'ang kori kínai változatában, amelynek szerzője Tuan Ch'eng-shih /† 863 i.sz./ volt, a hősnő neve Yi Ham, és talán nem is kínai, hanem viet-

nami eredetű név. /Nai-Tung Ting: The Cinderella Cycle in China and Indo-China. Helsinki, 1974. /FFC 213/ 8./ . Természetesen a hősnő itt is árvalány, akit mostohaanyja és mostohanővére üldöz. A későbbi kínai változatokban a hősnő neve Da Ka /ami a korábbi névből származhat/, Az indokínai szövegekben előforduló Cai-Tam név is származtatható a kínai Yi Tam alakból, és annál pontosabb, mivel szó szerint 'árva' jelentésű. A cham szövegekben a hősnő neve Kajong /Gajoung, Kjong/, a khmer szövegben Kantoc, amelyet már Leclerc egy pali szóval egyeztetett /jelentése 'gyönyörű'/, viszont a Cam, vagy akár a Da Ka szóból is származhat. Mindez azért különösen is tanulságos, mivel nincs kizárva, hogy az elvesztett cipő felpróbálásával kapcsolatos Hamupipőke-mese az indokínai területekről terjedt el. /Nai-Tung Ting, 38--40/. E távolkeleti hagyományban viszont a diminutív nevek még nem bukkannak fel.

6. Mielőtt arra gondolnánk, hogy a diminutív mesei nevek kialakulása ezek szerint európai találmány, sőt, mesetörténeti adatok szerint inkább csak a középkor utánra tehető, figyelembe kell vennünk még egy szempontot. Amint ezt klasszikus monográfiájában JE. M. MELETYINSZKIJ kimutatta /Geroj volsebnj skazki. Moszkva, 1958. különösen 16--63/, a legkorábbi epikus történetekben Melanéziában, a paleoszibériai népeknél, illetve az amerikai indiánoknál rendszerint a főhős árvagyerek, akit nehéz feladatok elé állítanak, és végül ezeket megoldva válik a társadalom teljes jogú, sőt vezető tagjává. E történetekben még nem találjuk meg a diminutív stilizáltságot. Ennek okára -- noha egészen más összefüggésben -- alighanem rámutatott J. MEIER /The Orphan Child among Gunantuna. Washington, 1939/, egy melanéziai törzsnél vizsgálva az árvák szerepét. Véleménye szerint az apátlan, anyátlan, illetve teljes árvák más-más módon kerülnek be a nemzetségekbe. Négy elnevezése van az árváknak: ling 'valamit nélkülöző', a nat nangur 'hátrahagyott, hátramaradt', mat kan 'akinek valakije meghalt' és a bul na rara 'nem-normális'. Mindezek az elnevezések voltaképpen a különös születésre, a nemzetségekbe való beilleszkedés nehézségeire utalnak. Számunkra az ebből a tanulságos,

hogy a korai mesehősökre emlékeztető társadalmi státusú fiatalok megnevezése **k l a s s z i f i k a t o r i k u s** jellegű, a nemzetségek rendszeréhez, terminológiájához kapcsolódik. A primitív társadalmakban ez a klasszifikációs nomenklatúra nem teszi szükségessé a nevek diminuálását. A már-nem-nemzetségi társadalmakban és ezek meséiben a kicsinyítés onomasztikája ennek a klasszifikációs nomenklatúrának a helyébe lép: ezzel utal a szöveg arra, hogy itt a mese „hátrányos helyzetben levő” szereplőiről van szó.

Mivel csak személynevekkel kapcsolatos a mesei diminuáció gyakorlata /helynevekkel nem/, e társadalomtörténeti és antropológiai magyarázatot adhatjuk. A kicsinyítés a mesei nevekben egy rendkívül fontos társadalomtörténeti és epikatörténeti változás nyoma. Részletes kutatása ezért tanulságos feladat. Megjegyezhetjük még, hogy a különös, nem-emberi fonetikus mesei nevek, illetve idegen nyelvből származó nevek felbukkanása is összefüggésben van e jelenséggel. Ez utóbbi esetekben azonban más tényezőket is figyelembe kell vennünk, és e téma külön elemzést érdemel.

VOIGT VILMOS

Megjegyzés

A magyar népmesei névadás anyagközlő publikációinak sorozatát folytatni kívánjuk. A második összeállítás, amelynek anyaga terjedelmileg megegyezik az előzővel, már elkészült, meg is jelent. /BALÁZS GÉZA, Tulajdonnevek a magyar népmesékben. II. Bp., 1983. ELTE Magyar Névtani Dolgozatok. 30. sz./ Voltaképpen még egy harmadik füzetet is össze kellene állítani ahhoz, hogy a mintegy 10.000 publikált magyar meseszöveg névadatait együttesen lássuk. Ez után lenne lehetséges az, hogy nyelvészeti és művelődéstörténeti szempontból, sőt bizonyos mértékig nyelvtörténeti és névtörténeti szempontból is elemezhezzük az anyagot. Úgy látszik, azok a csoportok, amelyeket HAJDÚ MIHÁLY áttekintésében /Magyar becézőnevek. 1770--1970. Budapest, 1974./ adott, elegendőek a mesei diminutív nevek morfológiai bemutatásához.

tásához is. Ez a körülmény viszont arra utalhat, hogy e rendszer nem választható el a magyar becézőnevek általános gyakorlatától. Ennek okát külön kell majd megvizsgálni. Ami a nemzetközi mesei onomasztika egyéb kutatási témáit és lehetőségeit illeti, ezekre külön kell majd kitérni.

V. V.

EGY JÓKAI-REGÉNY SZEMÉLYNEVEI

Jókai Mór, Egy hírhedett kalandor a XVII. században című műve nem tartozik az író igazán közismert és elismert alkotásai közé. Pedig NAGY MIKLÓS -- a kiváló Jókai kutató -- a szerző kalandregényeinek "egyik legegészségesebb hajtásának" tartja /NAGY MIKLÓS: Jókai Mór. Bp., 1975. 219/. Hiszen az író "törés és kifáradás nélkül" /uo. 219./ viszi végig a regényben a "játékos fantasztikum" /uo. 219./ hangját.

Jókai, Egy hírhedett kalandor... című műve -- a Rab Ráby megírásával egy időben -- 1879-ben készült el. A regény témája rendkívül egyszerű. 1688-ban a franciák által ostromlott Coblenc várában leleplezik és elfogják Hugó Konstablert, aki a bombákat homokkal töltötte meg. Az árulót bíróság elé állítják. Ahol is a vádlott, bűnének magyarázataként kalandos életét meséli el. Egy-egy kaland elbeszélése egy fejezet, illetőleg egy nap a tárgyaláson. Ekként a regény döntő része Hugó elbeszélésére épül. Így Jókai szabadjára engedheti kimeríthetetlen fantáziáját.

Az írói névadás fontosságát nehéz és kár is lenne tagadni. Hiszen, miként Kosztolányi írja "a nevek ... együtt jelennek meg alakjaikkal. Ha van nevük, már élnek is" /idézi KOVALOVSKY MIKLÓS: Irodalmi névadás Bp., 1934. 3/. Leggyakrabban a költött személynevek az "író fantáziájában születnek meg, akár a szereplők" /vö.: KÁLMÁN BÉLA: A nevek világa. Bp., 1967. 115/. De az is előfordul, hogy a szerző a neveket a "való életből válogatja össze" /KÁLMÁN: i.m. 115/.